

ทัศนธาตุและหลักการออกแบบในงานทัศนศิลป์

การออกแบบงานทัศนศิลป์มีความหมายเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ การออกแบบงานทัศนศิลป์ที่เป็น ศิลปะบริสุทธิ์ (Fine arts) ที่เน้นคุณค่าทางด้านจิตใจและมีความงามเป็นเป้าหมาย กับการออกแบบงานทัศนศิลป์ที่เป็นศิลปะประยุกต์ที่ (Applied Arts) ที่เน้นคุณค่าด้านวัตถุ โดยมีประโยชน์ใช้สอยและความงามเป็นสิ่งรอง ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงการออกแบบงานทัศนศิลป์ที่เป็นศิลปะบริสุทธิ์ หรือ **งานจิตรศิลป์**

การออกแบบงานทัศนศิลป์ นิยมใช้หลักองค์ประกอบการทัศนศิลป์เป็นแนวทางในการสร้าง 5 ประการ ได้แก่ เอกภาพ ดุลยภาพ จุดเด่น ความกลมกลืน และความขัดแย้ง โดยสามารถวิเคราะห์การใช้ธาตุและหลักการออกแบบในงานทัศนศิลป์ 5 ประการ ดังนี้

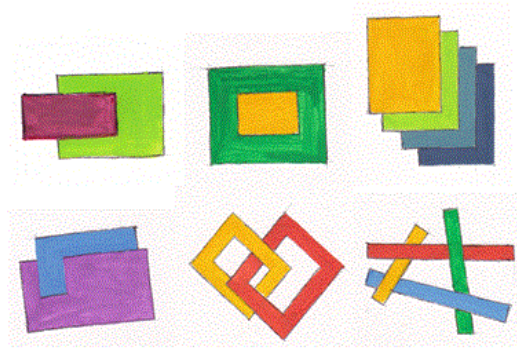
เอกภาพ (unity)

เอกภาพ หมายถึง การนำส่วนประกอบมาจัดรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน มีความเป็นกลุ่มก้อนและไม่กระจัดกระจาย สามารถสื่อความหมายและอารมณ์ความรู้สึกตลอดจนคุณค่าทางความงามได้ การสร้างเอกภาพสามารถทำได้ด้วยการนำรูปร่างรูปทรงมาจัดวางให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันได้หลากหลายวิธี เช่น วิธีสัมผัสกัน วิธีทับซ้อนกัน วิธีการจัดกลุ่ม เป็นต้น ดังภาพประกอบ

ภาพแสดงวิธีสัมผัสกันในลักษณะต่างๆ

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

ภาพแสดงทับซ้อนกันในลักษณะต่างๆ

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

ชื่อผลงาน “รัก” เทคนิค ภาพพิมพ์   [1], [2]

ผลงานของ ประหยัด พงษ์ดำ

เป็นภาพที่จัดองค์ประกอบแบบทับซ้อนสอดประสานกันให้ความรู้สึกอบอุ่น และผูกพัน

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

2. ดุลยภาพ (balance)

ดุลยภาพหรือความสมดุล หมายถึงการจัดภาพที่มีความพอดีและเหมาะสมให้เกิดน้ำหนักการจัดวางสองข้างเท่ากัน หรือมีความสูงกว่าเท่ากัน ความสมดุลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ความสมดุลแบบสองข้างเท่ากัน (symmetrical) คือการนำส่วนประกอบของทัศนศิลป์มาจัดวางให้น้ำหนักทั้งสองข้างเท่ากันหรือเหมือนกัน ซึ่งให้ความรู้สึกสงบนิ่งเป็นสมาธิ และความศรัทธาเลื่อมใสในงานจิตรกรรม ประติมากรรมไทย

และสถาปัตยกรรมไทย

และงานศิลปะสมัยใหม่ที่ต้องการความเรียบง่ายและสงบนิ่ง

ที่มา : <http://www.youtube.com/watch?v=QSoD3Q2tRMo>

ชื่อผลงาน “เวสสันดร” เทคนิค ลายรดน้ำ [3]

ผลงาน ไพฑูรย์ บันลือทรัพย์

เป็นการจัดภาพแบบสมดุล 2 ข้างเท่ากัน ให้ความรู้สึกสงบ ศรัทธา เลื่อมใส

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

2.2 ความสมดุลแบบสองข้างไม่เท่ากัน (asymmetrical balance) คือการนำส่วนประกอบของศิลปะมาจัดวางที่ไม่เท่ากันหรือไม่เหมือนกันทั้งสองข้างแต่มองดูภาพรวมแล้วเท่ากันด้วยความรู้สึกละเอียด และให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว แปลกใหม่ และมีความเป็นอิสระ

ชื่อผลงาน “รักทะเล” เทคนิค สีน้ำ [4]

ผลงานของ สุชาติ วงษ์ทอง

เป็นการจัดภาพแบบสองข้างไม่เท่ากัน แต่เท่ากันด้วยความรู้สึกละเอียด เพราะท้องทะเลที่ไกลโพ้น ด้านซ้ายมือช่วยดึงดูสายตาและรู้สึกว่ามีเรือจะแล่นออกจากฝั่ง

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

3. จุดเด่น (dominance) จุดเด่นหรือจุดสนใจ หมายถึงส่วนสำคัญที่เด่นที่สุดของภาพที่สามารถสร้างความสนใจหรือสื่ออารมณ์ ความรู้สึกและความงามให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ในการจัดภาพให้มีจุดเด่นอย่างง่าย ๆ ก็คือ การกำหนดส่วนประกอบ (principal) ซึ่งเป็นจุดเด่นหรือเป็นเป้าหมายสำคัญของภาพขึ้นมาก่อน โดยวางอยู่ในตำแหน่งระยะหน้า (foreground) และระยะกลาง (middle ground) แล้วกำหนดส่วนรอง (subordinate) ซึ่งเป็นส่วนประกอบของภาพ ซึ่งมีหลายส่วนมาช่วยเน้นให้จุดเด่นหรือส่วนประธานมีความเด่นชัดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ชื่อภาพ “เรืองตะวัน” เทคนิค สีอะคริลิก [5]

ผลงานของ มาโนชญ์ เพ็งทอง
แสดงจุดเด่นด้วยสีของตะวันที่สว่างเจิดจ้า

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

การเน้นจุดเด่นของภาพ

เราสามารถเน้นจุดเด่นให้น่าสนใจได้ด้วยวิธีการดังนี้

1. การเน้นด้วยขนาดของรูปร่าง – รูปทรง โดยการนำรูปร่าง – รูปทรงที่มีขนาดแตกต่างกันมาจัดองค์ประกอบรวมกัน ช่วยเกิดการเน้นซึ่งกันและกัน รูปทรงที่มีขนาดใหญ่จะมีความเด่นชัดและเป็นส่วนประกอบที่ช่วยให้ภาพสมบูรณ์
2. การเน้นด้วยแสงเงา โดยการสร้างค่าน้ำหนักของแสงเงาให้แตกต่างกัน ซึ่งมีค่าน้ำหนักสว่างและค่าน้ำหนักมืด จะช่วยเน้นซึ่งกันและกัน

จุดเด่นที่มีค่าน้ำหนักสว่างท่ามกลางความมืดหรือจุดเด่นที่มีการเน้นแสงเงาและเงาตกทอดอย่างชัดเจนจะมีความเด่นชัดและมีความงดงามยิ่งขึ้น

3. การเน้นด้วยสี การใช้สีในวรรณะที่แตกต่างกันจะช่วยเน้นซึ่งกันและกันให้ดูเด่นชัดสวยงามยิ่งขึ้น ในภาพองค์ประกอบศิลป์สีในวรรณะเย็น (warm tone) ซึ่งปริมาณน้อยกว่าให้เด่นชัดขึ้นได้
4. การเน้นด้วยเส้น เป็นการนำเส้นมาเป็นจุดเน้นของภาพให้เกิดความเด่นชัด โดยเน้นด้วยเส้นที่แตกต่างกันหรือแสดงออกด้วยเส้นที่อ่อนช้อยสวยงาม หรือเส้นที่มีพลังความรุนแรง ให้อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ กัน

4. ความกลมกลืน (harmony)

ความกลมกลืน หมายถึงความประสานสัมพันธ์กลมกลืนกันของส่วนประกอบทางทัศนศิลป์ เช่น จุด เส้น รูปร่าง – รูปทรง แสงเงา สี บริเวณว่าง และลักษณะพื้นผิวที่สามารถเข้ากันได้ดี ไม่ขัดแย้งกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความงาม

การสร้างความกลมกลืน

เราสามารถสร้างความกลมกลืนได้ด้วยหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ดังนี้

1. ความกลมกลืนด้วยเส้น เป็นการใช้เส้นซึ่งมีลักษณะเดียวกัน นำมาประสานสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน มีความขัดแย้งกันเพียงเล็กน้อย
2. ความกลมกลืนด้วยรูปร่าง – รูปทรง เป็นการนำรูปร่าง ที่มีลักษณะเหมือนกันคล้ายกัน และมีขนาดใกล้เคียงกันมาจัดรวมกันให้เกิดการประสานกลมกลืน

3. ความกลมกลืนด้วยแสงเงา เป็นการจัดค่าน้ำหนักของแสงเงาให้ประสานกลมกลืนไปในทิศทางเดียวกันหรือไล่ค่าน้ำหนักอ่อนแก่ให้เกิดความกลมกลืน
4. ความกลมกลืนด้วยสี เป็นการนำสีที่อยู่ในวรรณะเดียวกันหรือสีใกล้เคียงกันมาจัดองค์ประกอบในภาพเดียวกันก็จะความรู้สึกที่นุ่มนวลรายเรียบ นำสัมผัสจับต้อง
5. ความกลมกลืนด้วยลักษณะผิว เป็นการนำลักษณะผิวหรือพื้นผิวที่มีความเหมือนกัน คล้ายกันมาจัดเป็นองค์ประกอบเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังความรู้สึกตามลักษณะพื้นผิวนั้นๆ

ชื่อผลงาน “หูนึ่ง” เทคนิค สีน้ำ
ผลงานของ ปัญญา เพ็ชรช , 2552
เน้นปลาในแง่เป็นจุดเด่นของภาพที่ชัดเจนโดยใช้รูปทรงแสงเงา และสีเป็นจุดเน้น

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

ชื่อผลงาน “จินตภาพใหม่ของสังสารวัฏ” เทคนิค ผสม
ผลงานของ อภิชัย ภิรมย์รักษ์
สร้างความกลมกลืนด้วยเส้นและสีได้อย่างงดงาม

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

ชื่อผลงาน “วันเด็ก” เทคนิค ปั้นปูนพลาสเตอร์

ผลงานของ เขียน ยิ้มศิริ

เป็นการสร้างรูปทรงที่สัมพันธ์กลมกลืน ทั้งโครงสร้างและแสงเงาที่ส่องมากระทบ

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

5. ความขัดแย้ง (contrast)

ความขัดแย้ง หมายถึงความไม่ประสานสัมพันธ์กัน ไม่ลงรอยกัน หรือเข้ากันไม่ได้ของส่วนประกอบต่างๆ ทำให้ขาดความกลมกลืน แต่ก็จำเป็นสำหรับงานทัศนศิลป์ เพราะจะช่วยเร้าความสนใจ สร้างความตื่นเต้น และมีพลัง

การสร้างความขัดแย้ง

เราสามารถสร้างความขัดแย้งในงานศิลปะให้มีชีวิตชีวาได้ด้วยแนวทางดังนี้

1. ความขัดแย้งด้วยเส้น เป็นการนำเส้นที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น เส้นโค้งกับเส้นตรง มาจัดรวมอยู่ด้วยกันอย่างเหมาะสม โดยให้ความขัดแย้งประมาณ 20 % ดังนั้น จึงจัดให้เส้นที่ขัดแย้งกันมีปริมาณที่ต่างกัน
2. ความขัดแย้งด้วยรูปร่าง – รูปทรง เป็นการนำรูปร่าง - รูปทรงที่มีลักษณะแตกต่างกันมาจัดรวมอยู่ในภาพเดียวกัน เช่น สามเหลี่ยม วงกลม สี่เหลี่ยม แต่ส่วนใหญ่ยังสามารถประสานกลมกลืนได้ มีส่วนที่แลดูแย้งบ้างเล็กน้อย ส่วนที่ขัดแย้งนี้บ้างเล็กน้อย ส่วนที่ขัดแย้งนี้จะเป็นจุดเด่นที่สร้างความสนใจและเกิดคุณค่าทางความสามารถความงามได้ดี
3. ความขัดแย้งด้วยสี เป็นการนำสีที่ตรงกันข้ามหรือสีตัดกัน หรือสีที่มีน้ำหนักอ่อน - แยกต่างกันมาจัดอยู่ในภาพเดียวกัน แต่สีตรงข้ามกันนั้นจะต้องเพิ่มหรือลดปริมาณสีใดสีหนึ่งให้แตกต่างกัน หรือจะผสมสีใดสีหนึ่งให้หม่นลงด้วยสีตรงกันข้าม หรือผสมสีขาวหรือสีดำเพื่อเปลี่ยนค่าของสีใดสีหนึ่ง เพื่อมิให้ขัดแย้งกันมากเกินไป
4. ความขัดแย้งด้วยทิศทาง เป็นการกำหนดทิศทางของรูปร่าง รูปทรง สี จุด แสงเงา ฯลฯ ให้มีความขัดแย้งกันบ้าง แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกันจะช่วยเพิ่มความแปลกใหม่ไม่น่าเบื่อหน่าย

ชื่อผลงาน “อาสาสมัคร... ดับไฟได้”

เทคนิค สีอะคริลิก

นกระดาศสร้างคามขัดแย้งด้วยรูปทรง และสีแม้ว่าสีดำพื้นหลังกับสีเหลือง แดง ม่วง เขียว จะดูขัดแย้งกัน แต่ก็สร้างความกลมกลืนด้วยนกระดาศนักร้อยตัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ

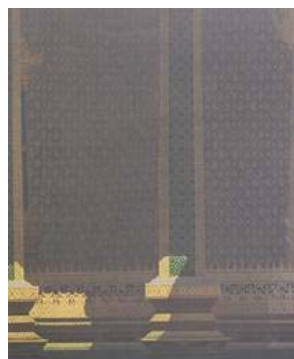
ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

องค์ประกอบศิลป์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์

แม้หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์จะมีไว้เพื่อเป็นแนวทางให้ นักเรียนได้เรียนรู้และยึดปฏิบัติให้เกิดคุณค่าทางความงาม แต่นักเรียนหรือศิลปินก็มีสิทธิ์ที่จะคิดสร้างสรรค์ภาพจากองค์ประกอบศิลป์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ หากมีเหตุผลและมีแนวคิดสร้างสรรค์สนับสนุนหรืออาจนำหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์บางประการมาใช้ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานตามแนวทางของตนเองได้อย่างอิสระ

องค์ประกอบศิลป์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์

แม้หลักการจัดองค์ประกอบศิลป์จะมีไว้เพื่อเป็นแนวทางให้ นักเรียนได้เรียนรู้และยึดปฏิบัติให้เกิดคุณค่าทางความงาม แต่นักเรียนหรือศิลปินก็มีสิทธิ์ที่จะคิดสร้างสรรค์ภาพจากองค์ประกอบศิลป์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ หากมีเหตุผลและมีแนวคิดสร้างสรรค์สนับสนุนหรืออาจนำหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์บางประการมาใช้ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานตามแนวทางของตนเองได้อย่างอิสระ

ชื่อผลงาน “รูปทรงของแสงบนพื้นที่ของเงา” เทคนิค สีอะคริลิก

ผลงานของ ปรีชา เกาทอง

แสดงความขัดแย้งระหว่างแสงกับเงาแต่เนื่องจากส่วนของแสงมีพื้นที่เพียง 10 %

จึงเป็นความขัดแย้งทั้งดงาม และมีค่ายิ่ง

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

แหล่งข้อมูลวิดีโอเพิ่มเติม

[1]<http://www.youtube.com/watch?v=nuNzuzX-csU>

[2]<http://www.youtube.com/watch?v=WCVe3pauIuE>

[3]<http://www.youtube.com/watch?v=ri30c9dFcr4>

[4]http://www.youtube.com/watch?v=_XBZ-fMDPhU

[5]<http://www.youtube.com/watch?v=a4Qpi8AN38g>